
ÚVODNÍK

Psychiatrie patnáct let po listopadu 1989

Libiger J.

Tento úvodník píšou v polovině listopadu roku 2004. Noviny jsou plné vzpomínek na 17. listopad a následující týden před 15 lety. Potřeba ohlédnout se do minulosti a pokusit se shrnout co se během této doby změnilo, je lákavá.

Jsou patrné změny, jejichž význam medicínu či psychiatrii přesahuje. Událostem, věcem i jednání lidí se vrátila hodnota, svět kolem nás je skutečnější než byl svět „reálného“ socialismu. Ten zakončil před 15 lety svou existenci, protože byl s realitou ve stále větším rozporu. Ušetřili jsem čas za schůze „společenských organizací“ všeho kalibru a za další rituální akty poddanství. Počet, rozsah a výstavnost potěmekinových vesnic se zmenšily, i když panování zdání nad skutečností mizí stále nesnadno. Svět se stal barvitější, pravda se hledá s větším úsilím, a je proto cennější a lákavější. Naučili jsme se, alespoň někdy, rozeznávat náhražku od hodnoty.

Jak se vývoj v posledních 15 letech promítl do psychiatrie? Mnoho ze svých problémů sdílí s ostatní medicínou a s celou společností.

Zodpovědnost za sebe a za svou práci v soukromé ordinaci činí pravděpodobnost rutiny a „vyhoření“ uštvaneho zaměstnance méně pravděpodobnou. Paleta přístupů k diagnostice i k léčbě duševních nemocí se rozšířila. Více kolegů má zájem o psychoterapii, více jich má příležitost si samostatně formovat své profesní aspirace.

Během posledních 15 let se podařilo doplnit nedostatky v technickém vybavení nemocnic a zajistit předpoklady pro vysoce specializované, technicky vyspělé a mnohdy nákladné invazivní medicínské zásahy. Hodnotu odbornosti a lidské práce se měnit zatím nedaří. Chybí tlak na využití odbornosti, vzdělání a schopností tak, aby každý dělal jen takovou práci, kterou by za něj nikdo jiný (méně nebo jinak kvalifikovaný) dělat nemohl. V oboru pracuje málo zdravotníků s ošetrovatelskou kvalifikací, terapeutů, sociálních pracovníků a osobních asistentů, kteří mohou lékařům uvolnit ruce pro diagnostiku a léčbu. Týmy, ve kterých se specializovaní pracovníci věnují kognitivní, sociální i pracovní rehabilitaci, práci s rodinou, administrativě a koordinaci úsilí o změnu na všech úrovních pacientovy existence, jsou ojedinělé, nebo zcela chybí.

Psychiatrie v mnohém setrvala v postavení, ve kterém ztrnula během izolace společnosti v sovětském bloku. Vlivům neurověd, sociálních věd

a komunikaci s ostatní medicínou se otvírá pomalu. Po 15 letech stále chybí dobrá konziliárně-konzultační psychiatrie („liaison“ psychiatrie), která by obor nasměrovala do hlavního proudu vývoje soudobého lékařství. Obhajoba a prosazování psychosomatické medicíny, opírající se převážně o analyticky orientované psychoterapeutické směry, mají svůj význam, ale psychiatrii ostatní medicíně nepřibližují.

Také v oblasti profesní a vědecké přípravy byl vývoj pomalejší než se čekalo. Systém postgraduálního odborného vzdělávání a specializace byly tématem diskutovaným již od roku 1990. Zásadní změna se nedostavila a uplatnění v praxi nás teprve čeká. Její připravenost a nový zákonný podklad neoslňuje ani promyšleností, ani jednoduchostí. Skutečnou podobu specializační průpravy v blízké budoucnosti si umíme představit jen s obtížemi. Která pracoviště budou akreditována a za jakých podmínek? Jak bude pracovníkům v průpravě umožněno rotovat po akreditovaných pracovištích ve vysoce specializovaných oborech?

Do jisté míry se podařilo překonat přehradu, které dělily psychoterapeuticky a socioterapeuticky orientované psychiatrie a ty ostatní. Psychoterapie a farmakoterapie jsou většinou kolegů akceptovány jako dvě strany jedné mince, v investici do odborné přípravy jsou nedělitelnou hodnotou. Vznikla široká nabídka psychoterapeutických škol a školení. Rozpoznat hodnotu od náhražky je i v této oblasti někdy obtížné. Proces rozpoznání účinného postupu od rituálu s plytkým obsahem probíhá pomalu a s nejistotami.

Během uplynulých 15 let se do celoživotního odborného vzdělávání (a nejen u nás) prosadily farmaceutické firmy více, a někdy lépe, než lékařské fakulty, odborné společnosti nebo vzdělávací instituce. Farmaceutický průmysl pozitivně a velkoryse přispěl k překonání izolace odborné veřejnosti podporou účasti psychiatrů na odborných setkáních a mezinárodních konferencích. Nezávislosti oboru a odborníků však prospěje, naučíme-li se vytvářet a chránit podmínky pro oddělení vzdělání a businessu.

Prekvapivým aspektem vývoje posledních 15 let je pro mne poměrně malý počet mladších kolegů, kteří hledají zkušenost, kvalifikaci a potvrzení svých schopností v zahraničí. Zatím jsou jen ojediněle vidět lékaři, kteří své Ph.D. prodiskutovali, nebo přímo získali ve velkých centrech

výzkumu v Evropě, Americe či jinde po světě. Příležitosti k tomu přitom existují. Co bylo 20 lety neodolatelným lákadlem, je dnes vnímáno často jako problém v souvislosti s mobilitou a finanční situací rodiny, jistotou brzké kvalifikace a místa a nevelkou ochotou prodlužovat učednická léta velkými vandry. Přesto, že otevření hranic a volnost pohybu byla před 15 lety jednou z nejintenzivněji vnímaných změn životního obzoru, zdá se mi, že příležitost ke studiu nebo práci v zahraničí využilo v uplynulých 15 letech méně lidí, než se čekalo.

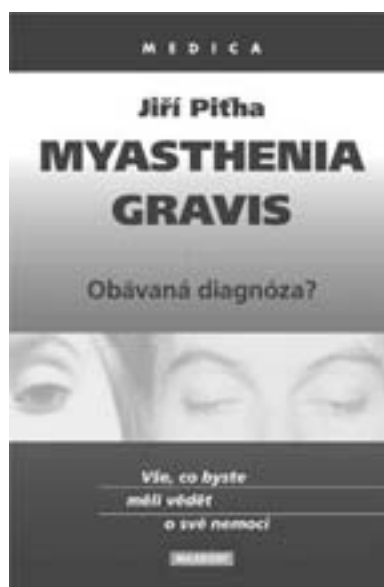
Společnost se mění rychle na povrchu, ale pomalu v jádru. Máme lepší přístup k informacím, více časopisů, více farmak a méně pobídek k lhostejnosti. Uplynulá léta přinesla zatím jen malou změnu v nárocích, které na sebe klást (specializace, celo-

životní vzdělávání, doktorské studium), potřebách oboru (větší zapojení nezdravotnických pomáhajících profesí, přesun důrazu v terapii z léčebenského na nemocniční lůžko, souhra léčby se sociální rehabilitací a podpora komunitních prvků péče).

Někteří sociologové se domnívají, že politické změny na přelomu osmdesátých a devadesátých let se do chování a života společnosti plně promítanou se zpožděním asi dvou generací. V r. 1989 se nepochybně změnila příležitost a perspektiva. Jak jí každý uchopí, jak se jí uchopí profese a obor, zůstává otevřené. Koncepce oboru, vodítka a programy změn dnes naštěstí nejsou nenapadnutelnými dogmaty seshora řízených dějin. Vstupují do volné soutěže myšlenek a činů, jejíž výsledky bude určovat naše ochota a připravenost něco ovlivnit.

Dodáno redakci: 22. 11. 2004

Prof. MUDr. Jan Libiger, CSc.

MYASTHENIA GRAVIS – OBÁVANÁ DIAGNÓZA?

Vše, co byste měli vědět o své nemoci.

Jiří Piřha

Myasthenia gravis (myastenie) je nervosvalové onemocnění, v jehož důsledku dochází k nadměrné svalové slabosti a unavitelnosti. Onemocnění není příliš časté, není však zcela vzácné. Již před více než 40 lety zjistili odborníci, že onemocnění způsobují patologické protilátky, které zhoršují funkci receptorů na svalové membráně. Tyto receptory prostřednictvím chemické látky acetylcholinu mohou umožnit svalový stah. Onemocnění patří do skupiny nervových chorob, kterým říkáme autoimunitní. Imunitní systém místo toho, aby se zaměřil na likvidaci choroboplodných zárodků a cizorodých látek nedokáže rozpoznat, že acetylcholinové receptory jsou organizmu vlastní a ničí je. Autor vychází ze svých bohatých zkušeností lékaře, který se za dobu své praxe setkal s více než 1000 nemocných a pacientky, která zažila různé fáze onemocnění „na vlastní kůži“. Lékař je konfrontován při stanovení diagnózy i v průběhu léčení s celou řadou problémů, o kterých je vhodné nemocného informovat. Publikace se snaží formou otázek a odpovědí objasnit vznik a průběh choroby, způsob stanovení diagnózy, možnosti léčení a další problémy spojené s životosprávou, sociálně právními aspekty apod. Součástí publikace jsou též přílohy, které se věnují rizikovým lékům, dietám, doporučením při plánovaných operacích a vedení porodu. Jsou k dispozici důležité webové adresy, informace pro lékaře při cestách do zahraničí apod. Kniha by měla co možná nejvíce vyčerpávajícím způsobem informovat pacienty, rodinné příslušníky a ošetřující lékaře o podstatě onemocnění tak, aby se těsnější spoluprací nemocného a lékaře podařilo optimalizovat diagnostický a léčebný režim.

Vydal Maxdorf v roce 2004, edice Medica, formát 130 x 200 mm, brož., ISBN 80-7345-027-5, 66 str., cena 145.-Kč.

Vydal Maxdorf v roce 2004, edice Medica, formát 130 x 200 mm, brož., ISBN 80-7345-027-5, 66 str., cena 145.-Kč.

Objednávku můžete poslat na adresu: Nakladatelské a tiskové středisko ČLS JEP, Sokolská 31
120 26 Praha 2,
fax: 224 266 226, e-mail: nts@cls.cz